

Рецензія
на дисертаційну роботу
Кулаковського Олександра Миколайовича
на тему «Формування компетентності у сфері охорони і захисту прав
інтелектуальної власності у випускників
педагогічних закладів вищої освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
01 Освіта / Педагогіка

Розвиток вищої освіти в Україні характеризується впровадженням підходів до підготовки майбутніх фахівців, що передбачають формування компетентностей, необхідних для виконання професійних обов'язків. Для підготовки майбутніх педагогів важливим є формування компетентностей, що надають можливість стати конкурентоздатними фахівцями на ринку праці та забезпечити подальший розвиток освіти. Педагогічні працівники в процесі здійснення освітньої діяльності створюють об'єкти інтелектуальної власності, що є підставою їх участі у правовідносинах, пов'язаних з охороною і захистом прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цим важливого значення для розвитку сучасної освіти набуває формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Саме тому актуальність дослідження Кулаковського О.М., яке є роботою саме з цієї тематики, є беззаперечною. Крім цього, актуальність дослідження зумовлена потребою вдосконалення системи формування компетентностей у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, що сприятиме розвитку освіти, науки та економіки держави в цілому та забезпечить конкурентоздатність майбутніх педагогів на ринку праці.

Варто звернути увагу на те, що дослідницька робота проводилася в межах науково-дослідних тем кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти в сфері інтелектуальної власності» (номер державної реєстрації – 0119U101770), яка фінансувалася з державного бюджету України, та «Теоретична та технологічна підтримка інноваційної діяльності в закладах освіти» (номер державної реєстрації – 0120U105228).

Тема дисертації Олександра Кулаковського відповідає науковій спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), затверджена вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол №3 від 30 жовтня 2018 року).

Робота складається з трьох розділів, висновків, списків використаної літератури до кожного розділу та додатків на 151 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 404 сторінки. З них основного тексту 200 сторінок.

Змістовність та достовірність результатів роботи забезпечується посиленнями автора на достатню кількість праць провідних науковців, застосуванням відповідних темі дослідження нормативно-правових актів. Вражає кількість проаналізованих праць фахівців у сфері педагогіки, економіки, права, що свідчить про ґрунтовність дослідження та обізнаність дисертанта зі спорідненими темами дослідження.

Автор послідовно, системно й конструктивно проаналізував важливі теоретичні питання, що розкривають зміст теми дослідження. Особливу цінність роботи вбачаємо в орієнтації на практичне застосування результатів дослідження. З огляду на це можна констатувати, що достовірність отриманих результатів й обґрунтованість сформульованих пропозицій зумовлюються правильно обраним методологічним підходом до проведення дослідження, що дало змогу досягти поставленої мети.

Привертає увагу також кількість публікацій дисертанта за темою дослідження. Зокрема, дві статті опубліковані в журналах, що належать до наукометричних баз Scopus та WebofScience. Крім цього, О. Кулаковський є співавтором двох монографій, одна з яких видана англійською мовою. У цілому зроблено 15 публікацій, 9 з яких є одноосібними.

Дисертант чітко та у взаємозв'язку сформулював об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, які повністю знайшли відбиття у змісті дисертаційної роботи. Відповідно до сформульованої мети та завдань обрано й реалізовано методи дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні).

У першому розділі дисертації розглянуті основні теоретичні питання формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють надання освітніх послуг та впровадження компетентнісного підходу в освіті. Значну увагу приділено аналізу праць учених, що розглядали особливості здійснення інноваційної діяльності, формування фахових компетентностей педагогічних працівників, надання освітніх послуг й удосконалення вищої педагогічної освіти в цілому. Крім цього, у роботі використані матеріали наукових досліджень зарубіжних науковців, що працювали над суміжними темами. За результатами проведеного аналізу зроблено слушний висновок щодо відсутності належного теоретичного обґрунтування питань, окреслених у дослідженні дисертанта, що, як зазначено в роботі, потребує свого теоретико-методологічного обґрунтування, у тому числі наповнення структурних компонентів цієї компетентності, визначення її місця та ролі у професійній підготовці майбутніх педагогів. Дисертант слушно наголошує на тому, що права академічної доброчесності хоч і не належать до прав інтелектуальної власності, проте є похідною дотримання прав інтелектуальної власності, що обґрунтовано в 1.1.

Окрему увагу приділено розгляду компетентнісного підходу як методології підготовки випускників педагогічних ЗВО. Зроблено висновок, що важливим компонентом інтегральної компетентності випускників педагогічних закладів вищої освіти є спроможність ефективно реалізовувати свої права й результати інтелектуальної (творчої) діяльності та доносити в майбутньому відповідну інформацію до здобувачів освіти в процесі професійної діяльності. Розроблено авторське визначення поняття «компетентність у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності». Обґрунтовано необхідність формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти з урахуванням видів діяльності, що проводяться у процесі здійснення професійної діяльності.

На підставі цього розроблено компетентнісну модель випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони і захисту прав

інтелектуальної власності. Проаналізовано державні стандарти, нормативно-правові документи, які регламентують особливості професійної діяльності педагогічних працівників, та інші документи, що регламентують функції і повноваження педагогів. Це дозволило належним чином обґрунтувати складові компетентнісної моделі майбутнього педагога. Ґрунтовність дослідження цього питання також підтверджується тим, що автор усебічно розглянув можливі сфери діяльності педагога як у сфері науково-педагогічної діяльності, так й у сфері управлінської діяльності. У цілому враховано компетентності, що входять до інноваційно-освітнього блоку, професійно-діяльнісного (педагогічного), інноваційно-економічного, інноваційно-управлінського.

Другий розділ присвячений розгляду технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти. Автор окреслив теоретичні проблеми технологічного підходу, описав концептуальну модель технології формування зазначеної компетентності.

Розкрито основні етапи технології формування такої компетентності. Детально окреслено діагностичний, мотиваційно-цільовий, змістовний, процесуально-діяльнісний та контрольньо-оцінний етапи технології. Визначено завдання кожного з етапів та описано особливості їхнього виконання. У межах діагностичного етапу технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності проаналізовано навчальні плани магістрів, матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, підготовлено пропозиції щодо реалізації технології формування компетентності, описано окремі результати пілотного опитування, проведеного з метою виявлення рівня сформованості зазначеної компетентності, наведено результати опитування викладачів закладів вищої освіти з метою оцінити їхнє ставлення до інтелектуальної власності.

Приділено увагу мотивації студентів до отримання визначеної компетентності, розглянуто систему факторів-мотиваторів, обґрунтовано необхідність упровадження в навчальний процес спеціальних інтерактивних форм і методів навчання. Проаналізовано навчальні плани і програми підготовки студентів різних педагогічних закладів вищої освіти України з метою вдосконалення їхнього змісту для забезпечення формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Наведені навчально-методичні плани розроблених дисциплін, що спрямовані на формування вказаної компетентності, запропоновано включити до дисциплін, що викладаються, відповідні модулі або окремі теми, змістове наповнення яких описане у 2.3. Крім цього, описано форми занять, що використовуються в процесі реалізації описаної технології.

У межах контрольньо-оцінного етапу розроблено факторно-критеріальну модель «Оцінка рівня сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності». Розкрито зміст факторів і критеріїв, що застосовуються в описаній факторно-критеріальній моделі.

У **третьому розділі** описано результати проведеного експерименту щодо ефективності розробленої технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних

закладів вищої освіти. Експеримент, що відбувався у природних умовах освітнього процесу, організовано та реалізовано за класичною схемою. Результати підтверджено математично. Визначено завдання експерименту, які ґрунтовно розв'язано в описаному експерименті. Докладно описано констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

Висновки повною мірою відображають основні результати дослідження та розв'язання поставлених у дослідженні завдань.

Практичне значення отриманих результатів відповідно до зазначеного в дисертації полягає в розробленні та впровадженні авторського курсу «Основи інтелектуальної власності в педагогічній (науково-педагогічній) діяльності»; окремих модулів, зокрема: «Охорона і захист прав інтелектуальної власності в процесі здійснення інноваційної педагогічної (науково-педагогічної) діяльності», «Академічна доброчесність як складова інноваційної діяльності працівника освіти», «Авторське право на результати інноваційної діяльності працівника освіти». Вони були запропоновані для включення до окремих дисциплін обов'язкового компонента ОПП 011 Освітні педагогічні науки другого (магістерського) рівня. У процесі дослідження було також розроблено два авторські спецкурси, які можуть бути використані як вибіркові курси за вибором студента, а саме: «Захист прав інтелектуальної власності працівників освіти»; «Міжнародні механізми захисту прав інтелектуальної власності». Удосконалено зміст курсу «Патентознавство і авторське право» шляхом включення до його змісту окремих тем, спрямованих на формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані викладачами педагогічних та інших ЗВО, що здійснюють підготовку фахівців за гуманітарним профілем навчання.

Основні результати дослідження впроваджено в освітню діяльність Української інженерно-педагогічної академії (довідка №101-26-08 від 26.08.2021), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №999-33/03 від 25.08.2022), Бердянського державного педагогічного університету (довідка №57-39/932 від 25.08.2021).

Разом з тим загальна позитивна оцінка дисертаційного дослідження не виключає необхідності зробити певні зауваження, що мають слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту дисертації, а саме:

1. У першому розділі, розробляючи компетентнісну модель випускника педагогічного ЗВО, автор звертає увагу на те, що вона повинна базуватися на особливостях здійснення професійної діяльності майбутніх педагогів. При цьому в роботі проаналізовані державні стандарти у сфері освіти, а також програми і навчальні плани. Сьогодні у довіднику кваліфікаційних характеристик професій відсутня професія педагога. У зв'язку з цим потребує додаткового пояснення, що стало основою визначення професійної діяльності майбутнього педагога.

2. Другий розділ дисертації присвячений опису технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Дисертант ґрунтовно описав усі етапи технології. Звернув увагу на те, що компетентність у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності здебільшого забезпечується дисциплінами, які входять до вибіркової частини

навчального плану, що зумовлено скасуванням імперативної норми щодо викладання дисципліни «Інтелектуальна власність». З урахуванням принципів автономії закладу вищої освіти та академічної свободи цікаво почути думку автора щодо порядку забезпечення формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у разі, якщо запропоновані ним дисципліни не будуть обрані студентом.

3. Варто відзначити, що дисертант навів приклади компетентнісних завдань, спрямованих на формування компетентності у випускників педагогічних ЗВО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Дисертанту для впровадження результатів дослідження варто було би підготувати та видати збірник завдань за цією тематикою, що забезпечило б ефективну можливість формування зазначеної компетентності у випускників педагогічних ЗВО.

4. У роботі зазначено про використання середовища Moodle для проведення експерименту в умовах пандемії та забезпечення змішаного навчання студентів. Проте, враховуючи введення на території України воєнного стану та запровадження навчання винятково в дистанційному форматі, варто було б більше уваги приділити особливостям використання різних платформ для формування компетентності у сфері охорони і захисту інтелектуальної власності.

Указані зауваження мають дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації, не знижують наукову цінність проведених дисертантом досліджень й отриманих результатів, з достовірністю та науковою новизною яких повністю погоджуємося.

Дисертація Кулаковського Олександра Миколайовича «Формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти» є самостійною, завершеною науковою працею з відповідним рівнем новизни і цінністю для теорії освіти та практики формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти.

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, достатньо повно викладені в опублікованих працях дисертанта. Дисертант Кулаковський О.М. заслуговує на отримання наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент

доцент кафедри педагогіки, методики
та менеджменту освіти
Інженерно-педагогічної академії
канд. пед. наук

Лариса БАЧІЄВА

Інспектор ВК УІПА

31.05.2024